

Varautuminen laajamittaiseen tai välineellistettyyn maahantuloon

Laajamittaisen tai välineellistetyn maahantulon tilanteessa sisäasiainhallinnon viranomaisten toiminnan tärkeimpinä tavoitteina on pitää tilanne hallittuna rajalla ja rajanylityspaikoilla, pitää turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmä toimintakykyisenä kaikissa tilanteissa, huolehtia yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta koko yhteiskunnassa, sekä huolehtia maahantulijoiden oikeudesta hakea suojelua ja saada välttämätöntä huolenpitoa.

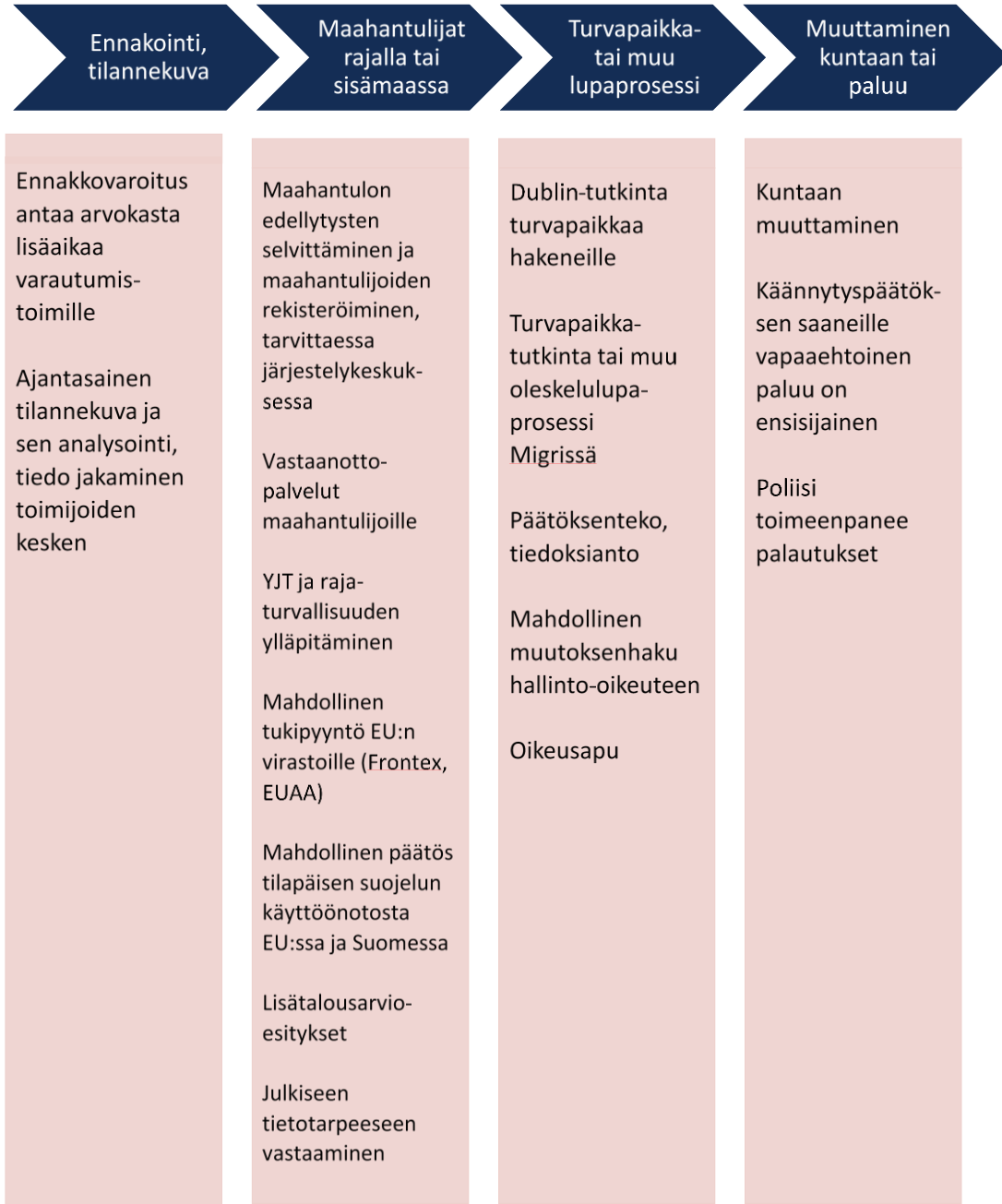
Vieraan valtion vaikutuksesta tapahtuva maahantulo ei edellytä maahantulijoiden suurta määrää, mutta se voi johtaa myös laajamittaisen maahantulon tilanteeseen. Välineellistetyn maahantulon tilanne voi myös sisältää Suomeen kohdistuvaa muutakin vaikuttamista, esimerkiksi informaatiovaikuttamista. Tällöin korostuu viranomaisten kyky pitää tilanne kokonaisuudessaan hallittuna, ja varmistaa, että tilanteen poliittiselle ratkaisemiselle jää riittävästi aikaa ja tilaa.

Suomi on hyvin varautunut laajamittaisen maahantulon tilanteisiin. Varautumista on edistetty erityisesti vuosien 2015-16 tilanteen oppien pohjalta. Valmiussuunnitelmat ovat aiempaa kattavampia ja laadukkaampia, ja niiden toimivuutta testataan harjoittelemalla. Maahanmuuttovirasto pystyy tarvittaessa lisäämään majoituspaikkoja nopeasti, ja on kehittänyt varautumiseen liittyvää yhteistyötä myös kuntien ja kolmannen sektorin kanssa. Tietojärjestelmiä ja viranomaisyhteistyötä Maahanmuuttoviraston, Rajavartiolaitoksen ja poliisin kesken on kehitetty, jotta maahantulijat saadaan nopeasti rekisteröidyksi ja asian käsittely vireille.

Olennaista on yhteistyö viranomaisten ja muiden toimijoiden kesken. Seuraavassa kaaviossa on kuvattu erilaisia toimia, joita tehdään laajamittaisen tai välineellistetyn maahantulon tilanteessa. Koko ketjun tulee toimia ilman pullonkauloja, jotta tilanne saadaan hoidettua. Kukin viranomais hoitaa omaa tehtäväänsä toimivaltuuksiensa mukaisesti, mutta yhteistyötä tiivistetään ja toimintaa skaalataan vastaamaan tilanteen vaatimuksia.

Laajamittaisen tai välineellistetyn maahantulon tilanteen hoitamiseen liittyviä toimia

Sisäministeriö

Inrikesministeriet

Varautumista laajamittaiseen tai välineellistettyyn maahantuloon parannettiin vuonna 2022 useilla eri lakimuutoksilla

Suomi voi nyt tarvittaessa vastaanottaa tukea Euroopan turvapaikkavirastolta (EUAA). Uutta Euroopan turvapaikkavirastoa koskeva EU-asetus astui voimaan tammikuussa 2022, ja sen soveltamiseen liittyvä kansallinen lainsäädäntö tuli voimaan syyskuussa 2022. Muutosten myötä Suomi voi laajamittaisen maahantulon tilanteessa hyödyntää sujuvasti turvapaikkaviraston tukea. Virasto voi Suomen pyynnöstä lähettää tukiryhmiä esimerkiksi turvapaikkahakemusten vastaanottamiseen ja turvapaikkatutkintaan, vastaanoton järjestämiseen tai tulkkaukseen liittyviin tehtäviin.

Rajavartiolaikiin tuli heinäkuussa useita muutoksia, joilla parannettiin häiriötilanteisiin varautumista. Muutosten myötä turvapaikkahakemusten vastaanottaminen voidaan keskittää erikseen määritellyille rajanylityspaikoille, jos se on välttämätöntä yleiselle järjestykselle, kansalliselle turvallisuudelle tai kansanterveydelle aiheutuvan vakavan uhan torjumiseksi. Tällaisia tilanteita voivat olla lyhyessä ajassa saapuva poikkeuksellisen suuri maahantulijoiden määrä tai muuttoliikkeen välineellistäminen valtion tai muun tahon toimesta.

Valmiuslain heinäkuussa voimaan tullessa päivityksessä hybridivaikuttaminen lisättiin uudeksi perusteeksi poikkeusoloille. Lisäksi viranomaiset voivat saada poikkeusoloissa laajamittaisen maahantulon tilanteessa lisää toimivaltuuksia maahantulijoiden majoittamiseksi ja kuljetuspalveluiden järjestämiseksi.

Varautumista on tarpeen kehittää edelleen

Ulkomaalaislakia uudistettaessa on tarkasteltava myös maahantulon häiriötilanteisiin varautumiseen ja hallintaan liittyvien säännösten kokonaisuutta ja tehtävä tarpeelliset muutokset. Turvapaikkamenettelyn tehostaminen, mm. rajamenettelyn käyttönotolla ja nopeutetun menettelyn perusteiden laajentamisella tehostavat menettelyä myös laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Turvapaikkamenettelyn alkuvaiheen hakemuksen vastaanottoa ja rekisteröintiä koskevia vaiheita voitaisiin sujuvoittaa laajentamalla toimivaltaa rekisteröidä hakemukset poliisin ja Rajavartiolaitoksen lisäksi myös Maahanmuuttovirastolle. Tämä toisi joustavuutta tilanteisiin, joihin liittyy paljon ennakoimattomuutta, sekä antaisi poliisille ja Rajavartiolaitokselle myös mahdollisuuden keskittyä ydintehtäviinsä eli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden sekä rajaturvallisuuden ylläpitämiseen.

Sisäministeriö Inrikesministeriet

Vastaanottolain päivittämisen yhteydessä on huomioitava valmiuden ylläpitäminen yhtenä keskeisenä vastaanottojärjestelmän tehtävänä. Vastaanottolain mukaan Maahanmuuttovirasto vastaa varautumisesta kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämiseen. Se laatii valtakunnallisen valmiussuunnitelman laajamittaisen maahantulon varalta sekä ohjaa muiden viranomaisten ja toimijoiden varautumista vastaanoton järjestämiseen.

Kunnat ja hyvinvointialueet tulee ottaa mukaan, kun Maahanmuuttovirasto vahvistaa laajamittaiseen maahantuloon varautumisen alueellisia yhteistyörakenteita. Valmiussuunnittelussa on jatkossa huomioitava hyvinvointialueiden rooli sekä alueellisina terveys- ja sosiaalipalveluiden tuottajina, että pelastuslaitoksia ylläpitävinä tahoina. Kunnilla on paljon asuntokantaa, ja kuntien vapaisiin asuntoihin majoitettiin merkittävä määrä ukrainalaisia viime vuonna, josta saadut hyvät kokemukset on otettava hyödyksi.

On huolehdittava, että erilaisiin maahantulon häiriötilanteisiin varautumisen resurssit ja viranomaisten osaaminen ovat jatkuvasti riittävällä tasolla. Harjoittelua ja varautumisen yhteistyötä tulee lisätä sekä kansallisella että alueellisella tasolla eri viranomaisten ja muiden toimijoiden kesken. On huomioitava, että myös valmiuden kehittäminen on riippuvaista Maahanmuuttoviraston kestävästä rahoitustasosta.

On varmistettava, että Suomi ei jää häiriötilanteessa yksin. Suomi on tiiviisti osa EU:n maahanmuuttopolitiikkaa ja muuttoliiketilanne EU:ssa vaikuttaa aina myös Suomeen. Ratkaisut erilaisiin tilanteisiin, kuten poliittiseen painostukseen, edellyttävät yhteistyötä EU-tasolla mutta myös kahdenvälisesti jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden kanssa. EU:n ulkoista toimintakykyä, yhtenäisyyttä ja unionin globaalia johtajuutta lujittamalla Suomi vahvistaa myös omaa valmiuttaan ja turvallisuuttaan. EU-lainsäädännöllä tulee taata viranomaisille riittävät keinot ja toimivaltuudet toimia ennalta ehkäisevästi ja tehokkaasti häiriötilanteissa. EU:ssa vuodesta 2016 valmisteilla olleen maahanmuutto- ja turvapaikkauudistuksen lisäksi Euroopan komissio on vuosien 2020 ja 2021 aikana esittänyt uutta lainsäädäntöä muuttoliikkeen välineellistämiseen sekä kriisi- ja *force majeure* -tilanteisiin vastaamiseksi. Komissio on lisäksi vuoden 2021 lopulla antanut Schengenin rajasäännöstön muuttamista koskevan ehdotuksen, joka sisältää mm. määritelmän muuttoliikkeen välineellistämisestä. Suomen on erittäin tärkeää edesauttaa EU-politiikan ja -lainsäädännön kehitystä myös tässä yhteydessä. On etsittävä ratkaisuja EU-tasolla neuvoteltavan lainsäädännön osalta, ja huolehdittava siitä, että Suomi saa tilanteen niin vaatiessa riittävästi sekä poliittista että käytännöllistä tukea Euroopan unionilta sekä toisilta jäsenmailta kahdenvälisesti. Mahdollisuudet hyödyntää sekä Frontexin että Euroopan turvapaikkaviraston tukea ovat nyt kansallisessa lainsäädännössämme kunnossa, mutta näiden käyttämistä tulee harjoitella jatkossa. Kun Suomi osallistuu itse aktiivisesti Frontexin

Sisäministeriö

Inrikesministeriet

ja Euroopan turvapaikkaviraston tukioperaatioihin muissa jäsenmaissa, se saa hyödyllistä kenttäkokemusta. Aktiivinen osallistuminen muiden tukemiseen lisää sen todennäköisyyttä, että Suomi saa vuorollaan apua muilta jäsenmailta.

Täydentävät kirjausehdotukset:

- Pidetään valmistautuminen ja varautuminen muuttuviin muuttoliikkeisiin ja laajamittaisen maahantulon tilanteisiin korkealla tasolla.
- Tarkastellaan ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen yhteydessä myös maahantulon häiriötilanteisiin varautumiseen ja hallintaan liittyvien säännösten kokonaisuutta ja tehdään tarpeelliset muutokset.
- Vastaanottolakia uudistettaessa huomioidaan valmiuden ylläpitäminen yhtenä keskeisenä vastaanottojärjestelmän tehtävänä.
 - Mahdollistetaan vastaanottopalveluiden järjestämisessä tiivis yhteistyö kuntien, hyvinvointialueiden ja keskeisten valmiustoimijoiden kanssa.
- Huolehditaan, että erilaisiin maahantulon häiriötilanteisiin varautumisen resurssit ja viranomaisten osaaminen ovat jatkuvasti riittävällä tasolla.
- Varmistetaan, että Suomi ei jää häiriötilanteessa yksin.
 - Etsitään ratkaisuja EU-tasolla neuvoteltavan lainsäädännön osalta, ja huolehditaan siitä, että Suomi saa tarvittaessa riittävästi sekä poliittista että käytännöllistä tukea Euroopan unionilta sekä toisilta jäsenmailta kahdenvälisesti.